

16. Yüzyıl Divan Edebiyatında Çok Yönlü Bir İsim: Mecdî Mehmed Efendi

Ayşe Derya ESKİMEN¹

Özet: Türkiye’de Anayasa ve parlamento kavram ve kurumları, 19. yüzyılın sonlarında doğru Osmanlı İmparatorluğu’nu dağılmaktan kurtarmak çabaları esnasında, siyasi partiler ise İkinci **Özet:** Mecdî Mehmed Efendi, edebiyatın nazım ve nesir olmak üzere her iki kolunda da eser vermiş, tezkirelerde âlim, nâsir ve şâir olarak nitelendirilen bir isimdir. Onaltıncı yüzyıl edebiyatında Edirne’de yetişen âlim ve şâirler arasında önemli yere sahiptir. Asıl şöhretini Şakâyık-ı Nu’maniyye’nin tercümesi olan Hadâiku’ş-Şakâik ile yapmıştır. 16. Yüzyılda Çok Yönlü Bir İsim: Mecdî Mehmed Efendi adlı çalışmamızda Mecdî’nin hayatı, edebi şahsiyeti ve eserlerinin yanı sıra onun arka planda kalmış olan şairlik yönü Millet Kütüphanesi Ali Emiri Ef. Manzum Eserler 398 numarada bulunan mecmuada yer alan gazellerinden hareketle dil-üslûp özellikleri çerçevesinde tanımlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Mecdî Mehmed Efendi, Edirne, Şakâyık-ı Nu’maniyye, Gazel

Abstract: Mecdî Mehmet Efendi, who has completed his literature on both branches of verse and prose; was a savant, poet and author. Mecdî, has an important position among the 16th century poets and savants. He got his real fame with interpretation of Hadâiku’ş-Şakâik which is the interpretation of Şakâyık-ı Numaniyye. In the study “A multifaceted person in the 16th century: Mecdî Mehmed Efendi”, Mecdî’s life, his literary characteristics and works besides his poetic, aspect, which stayed more in the background than his proses, have been examined in terms of language and style through his gazelles in periodical in Millet Kütüphanesi Ali Emiri Ef. Proses Vol. 398.

Key Words: Mecdî Mehmed Efendi, Edirne, Şakâyık-ı Nu’maniyye, Gazel

GİRİŞ

Doğum Tarihi, Doğum Yeri, Adı, Mahlası ve Ailesi

Doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen Mecdî’nin Edirne’de doğduğu konusunda ondan bahseden bütün kaynaklar birleşmektedir.

Asıl adı Mehmed olan şâirin mahlası Mecdî’dir. Mecdî’in kelime anlamı saygınlık, büyüklük ve itibardır. (Parlatır, 2006) Şu’arâ tezkirelerine göre Edirneli Mecdî ile birlikte edebiyatımızda Mecdî mahlasını kullanan dört şâir vardır. (İpekten, 1988) Mecdî, ulemadan Edirneli Abdullah isimli bir tüccarın oğludur. (Özcan, 1965; Parmaksızoğlu, 1983; İsen, 1994)

Bu bilgilerin dışında Mecdî’nin varsa evliliği ve çocukları hakkında bir bilgiye rastlanmaz.

Öğrenimi, Mesleği, Ölüm Tarihi

Edirne’de öğrenimini tamamlayan Mecdî, baba mesleği olan tüccarlığı bir süre devam ettirmiş; ancak daha sonra bu mesleği bırakmıştır. Döneminin âlimlerinden olan Kaf Ahmed Çelebi’nin dânişmendi olarak onun yanında yetişmiş ve kısa sürede temâyüz etmiştir. (Özcan, 1965) Bu dönemin meşhur şâirlerden Bakî, Nev’î, Cevrî, Valihî vs. şahsiyetler gibi Karamanî Mehmed Çelebi’nin bir rivayete göre Sultan Bayezid medresesi müderrisliğinden, diğer bir rivayete göre Sahn müderrisliğinden öğrencisi olmuştur. (Parmaksızoğlu, 1983) Bir süre Rumeli kazaskerliğine bağlı kadılıklarda görev alan Mecdî, Rumeli kazaaskerliğine bağlı Ösek’te ve diğer bazı kaza merkezlerinde kadılık yaparak günlük 150 akçelik kadılığa kadar yükselmiş; Rumeli kadıları arasına girmiştir. (Kılıç, 1995; Yeter, 1991; Mehmet Süreyya, 1317) Ardından mülazemetle İstanbul’a dönerek tekrar müderrislik etmeye başlamıştır. İstanbul’da mülazemet üzere iken, 999/1590 tarihinde ölmüştür. (Yeter, 1991; Mehmet Süreyya, 1317; Bursalı Mehmed Tahir, 1333) Kabri Edirnekapısı dışındaki Emir Buharî dergâhı civarındadır. (Bursalı Mehmed Tahir, 1333; Yeter, 1991; Canım, 1995) Eminî, şâirin ölümüne;

“Mecdî’ye rahmet ide Rabb-i Mecîd” (999/1590)

tarih mısramı düşmüştür. (Yeter, 1991; Bursalı Mehmed Tahir, 1333; Kazancıgil, 1999; Özcan, 1989).

Tarikatı

Aşağıda kendi beytinde söz ettiği gibi, Mecdî’nin Halvetî tarikatına mensup veya Halvetî-meşrep olduğu tahmin edilebilir. Halvetiyye tarikatı Rüşeniyye (kurucusu Dede Ömer Rüşenî), Cemâliyye (kurucusu Cemâl-i Halvetî), Ahmediyye (kurucusu Yiğitbaşı Ahmed Şemseddin) ve Şemsiyye (kurucusu Şemseddin Sivâsî) şeklinde dört ana kola ayrılmış ve bu kollardan çeşitli şubeler meydana gelmiştir.

¹ Arş.Grv. Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Fakültesi

(Uludağ, 1965) Mecdî'nin bunlardan Rûşeniyye koluna mensup olduğunu aşağıdaki beytinden çıkarabiliyoruz:

Tâ subh gice kâyim bir **Halvetî** durur şem'
Kim **şeyh-i Rûşenîden** yitmiş geçer çerâğın

G 76/2

ESERLERİ

Mecdî'nin tercüme ve telif birkaç eseri dışında Türk edebiyatında kendisinin tanınmasını sağlayan ve adını yüzyıllar ötesinden günümüze kadar ulaştıran en önemli eseri; Hadâiku's-Şakâik adını taşır. Kendi ifâdesiyle "elfazımı beğendiği" eş-Şakâik'ı, bir fâzılın "tercüme et" demesi üzerine çevirmeye başlamıştır. Mecdî, eserini hazırlarken, Arapça bilmeyenlerin istifâdesini hedef aldığını ifâde etmiştir (Özcan, 1989:15). Taşköprüzade'nin **Şakâyık-ı Nu'mânîyye** adlı Arapça eserini genişleterek tercüme eden Mecdî, eserinin adını Hadâiku's-Şakâik koymasının sebebini, Şakâik'ı bir fidanlık kabul etmesi ve eserde biyografisi verilen kişileri daha ayrıntılı incelemesi şeklinde açıklamıştır (Özcan, 1989). Kendi ifâdesiyle kadılık mesleğinin verdiği meşgaleler yüzünden tercüme ve ikmâl çalışmalarını ancak 1587 yılında tamamlayabilmiş, bazen fikri dağılıp iki harfî bir araya getirecek gücü kalmadığını söylemiştir (Özcan, 1989:15) Kendi ifâdesiyle "tercümeye çok önceden başladığı" eseri 1587 tarihinde tamamlayabilmiş, eseri Sultan III. Murat'a ithaf etmiştir (Özcan, 1989:15) Mecdî tercümeyi yaparken 965/1556'dan 995/1586'ya kadar kaleme alınmış zeyillerden, Latifi ve Âşık Çelebi tezkirelerinden faydalanmış, ayrıca unutulmuş bazı zevâtı esere dahil etmiştir. Hayat hikayeleri verilen kimseler hakkında kendi derlediği bilgileri ilâve ederek yanlışları düzeltme yoluna gitmiş, yer yer yaptığı manzum ve mensur ilâvelerle eseri genişletmiş, (Bu genişletme sırasında eklenen şiir, atasözü, terkip ve tahlillerin hepsi kendisine aittir.) süslemiş, edebî bir şekle sokmuştur. İlâvelerini "râvî nakl eder ki", " hikâyet eyledi ki", "mervîdir ki", "menkûldür ki", "tezyîl" vd. şeklinde yapmıştır. (Özcan, 1989:15) Bu tercümenin en önemli özelliği, eserin aslının tertibine uygun bir şekilde her padişah döneminin bir bölüm olarak ele alınmış ve düzenlenmiş olmasıdır. (Güngör, 1997). Mecdî, haklı olarak kendi kitabının öteki tercümeyle kıyaslanmaması gerektiğini, kendi tercümesinin onlardan üstün olduğunu ifâde etmiştir. (Özcan, 1989:15) Bunun içindir ki eserini tanıtırken okuyanlara "bu kitâb-ı müstetâbî gayri tercüme gibi sanmayalar" demekle haklı bir ihtârda bulunmuştur. (Özcan, 1989:15) Nitekim aynı alanda bir eser yazan Nev'i-zâde Atâî kendi eserine başlarken hareket noktası olarak "el-hâletü hâzihî vücûh-i kuzâtдан Edirneli Mecdî Çelebî merhûmun yazdığı Tercüme-i Şakâyık asl olup...." (Yeter, 1991: 177) demekle

Mecdî'nin tercümesi olan Şakâyık'ı esas aldığını ifâde etmiştir. Hadâiku's-Şakâik 513 âlim ve meşâyihin biyografisini ihtiva etmiştir. (Güngör, 1997). Eserin İstanbul kütüphanelerinde tespit edilebilen beş nüshası bulunmaktadır. (Necatigil, 1945; Güngör, 1997) En önemli tercümesi ise, **Abdülkadir Kureşî'nin El-cevahirü'l-Mudî'e fi Tabakati'l-Hanefiyye** adlı eseridir. (Tahir, 1972 ; Özcan, 1989) Eseri Arapça'dan tercüme etmiştir. Bu tercüme, Hanefî mezhebine mensup bilgin fâkihlerin hayatını içine almaktadır. Ayrıca Mecdî'nin bir **Kırk Hadis** çevirisi bulunduğunu Gelibolulu Mustafa Âlî, Kühü'l Ahbâr'da kaydetmiş; fakat bu eserin herhangi bir nüshası bulunmamıştır. (İsen, 1994; Karahan 1965) Mecdî, aynı zamanda **Seyfiyye**² (Özcan, 1965) adında Arapça bir risalenin müellifidir. Ayrıca tezkirelerde adından bahsedilen mumla ilgili tabirleri içeren **Risale-i Şem'iyye** (Sungurhan, 1999; İsen, 1994; Yeter, 1991; Kamluk 1997; Gökyay, 1968) adlı eseri vardır; fakat bu risalenin herhangi bir nüshasına rastlanmamıştır. Şem'iyye risalesi hakkında Mecdî, Âşık Çelebi'nin övgülerine mazhar olmuştur. Âşık Çelebi: "Şem'iyyesi vardır hiddet-i zekâsına delildir." (Kılıç, 1998: 407) diyerek onun zekasının parlaklığına ve eserine övgüde bulunmuştur. Edirne'de kendisiyle defalarca görüşen ve sohbetlerinde bulunan tezkire sahibi Ahdî, Mecdî'nin nazma meyilli olduğunu ve Anadolu şâirlerinin divanlarından yaptığı seçmelerle bir **Camîu'n-Nezâ'ir** meydana getirdiğini ifâde etmiştir. (Solmaz, 2005) Fakat bu eseri de bulunmamıştır. Tercüme ve telif eserlerinin dışında, Mecdî'nin bir de Divânı olduğu bilgisini kaynaklarda bulabiliyoruz. (Tahir, 1972; Özcan, 1965; Özcan, 1989; Parmaksızoğlu, 1983; Güngör, 1997 ; Özkırmı, 1987; Canım, 1995) Mecdî'nin kaside alanında başarılı bir isim olduğu tezkirelerde belirtilmiştir. Üzerinde çalıştığımız Millet Kütüphanesi Ali Emiri Ef. Manzum Eserler 398 numarada bulunan mecmuada yer alan gazellerin başında yarım bir kasidenin bulunması ayrıca gazellerin başında Divân-ı Mecdî Be-Temâm başlığının bulunması, Mecdî'nin bir Divânı olduğunu düşündürmektedir.EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Şâirin Edebî Kişiliği Hakkında Kaynaklarda Söylenenler

Edirneli Mecdî'den bahseden tüm kaynaklar, onun âlim, bilge ve bilgelikte yeri yükseklerde olan bir isim ve şâirler arasında güzel şiir yazmakla ünlü bir insan olması noktalarında birleşmişlerdir. Abdurrahman Hibri, Enisü'l-Müsâmirin adlı eserinde Mecdî'den bilge ve erdemlik yolunun seçkinlerinden biridir

² Süleymaniye ktp. Esad Efendi, nr. 3415/5, vr. 28b-30b

şeklinde övgü cümleleriyle bahsetmiştir. Kazancıgil (1999)

Mecdî'nin nazım ve nesirdeki olgunluğu, nüktedanlığı, güzel söz söyleme ve yazma yeteneği daima beğenilmiş; tezkirelerde kaydedilmiştir:

Âşık Çelebi, Meşâ'irü's-Şu'arâ'sında:

"Tahsîl ü tekml kemâlâta mülâzımdır." (Kılıç, 1995: 407)

Hasan Çelebi, Tezkiretü's-Şu'arâ'sında :

"Câmi'-i ma'ârif ü kemâlât-ı insânî ve hâ'iz-i mekârim ü hasâil-i nefsanî 'ulûm u fezâ'ilde câhi refî ve mecdî-i esil ve irâd-ı ma'ânî-i bedî'ü'l-beyânda zât-ı kâmilü's-sıfâtı nâşî-i gayr-ı dâhıldür. Hutût-ı kelimât-ı pür-'üvnânu 'arûsân-ı ma'ânîye her gice şebistânî ıder ve gamâm-ı aklâm-ı letâ'if-irtisâmî 'âlem-i sühanverî ve nükte-güzârîde ebr-ı nisânî olur. Bu zemânda çevgân-ı zebân ile güy-ı fesâhat u beyânı rübûde iden ashâb-ı 'irfân ve şu'arâ-yı 'aliyü's-şândandır." (Sungurhan, 1999: 898)

Gelibolulu Mustafa Âlî, Kühül Ahbar'da :

"Cihet-i ilmîyesi mükemmel ve irfânî cânibi ve şî'r u inşâda mu'ammâsının taraf-ı gâlibi mütefikun 'aleyhi kümmeldür. (İsen, 1994: 324)

Nev'î-zâde Atâî, Hadâikü'l-hakâik fi tekmeleti's-Şakâik'da:

"Sermâye-i 'ilm ü 'irfâna mâlik ve tarîk-i sa'âdet-i refîk-ı 'ilme sâlik olup 'ulemâ-i 'asr hizmetlerinde iştigâl olmuş idi...inşâ-perdâzlukda bezl-i makdûr imişdür... Mevlânâ-yı merkûm halli-i bend-i 'arâ'iz-i 'ulûm sâhib-i tab'-ı 'âlî lâyık-ı mecd ü me'âlî idi. Şakâyık'ı Nu'maniyyeyi tercüme idüp inşâ-perdâzlukda bezl-i makdûr imişdür. Nesîc-i refîhe-i hâme-i hakîr olan ıgsûn-ı anberîn-i harî ol perend-i Rûmî pesend-i zeyl-i vâkı' olmuşdur. (Yeter, 1991: 176-177)

Âşık Çelebi, Mecdî'nin şiiirlerini tatlı, dilini akıcı ve üslûbunu kemâle ermiş bulur. İlim yönünün mükemmel olduğu, hem nazım hem nesir yeteneğine sahip olduğu, daha evvel kullanılmamış, orjinal manalar yaratmada usta olduğu, şiiirinin ve yaratılışının çok yönlülüğü de tezkirelerde yer alan ifâdeler arasındadır:

Âşık Çelebi, Meşâ'irü's-Şu'arâ'sında:

Mecdî'nin Çağdaş Şairler ile Etkileşimi

16. yüzyıl, Edirne'de yetişen şâirlerin sayıca en fazla olduğu asır olmuştur. Bu asırda yetmiş beş şâir yetişmiştir. (Canım, 1995) Bu şâirlerden Mecdî Mehmed Efendi'nin de aralarında bulunduğu bir grup şâir (Revânî, Sehi Bey, Ubeydî, Emrî, Mecdî Mehmed Efendi) birinci sınıf şâirler ile boy ölçüşebilecek seviyede bulunmuştur. (Canım, 1995)

"Şiiri çâşnidâr ve nazmı hem-vârdur çok bîkr-ı ma'nâya dest urmuşdur ve edâsı dahı puhtedür kemâle ırgürmüşdür, selikası nazm u nesre şâmıldür. Zemânenün dün-perverlüği cihetinden kazâya uğrayanlardandır. Osek kadısı olup sedâd u istikâmete muayyenlerdendir." (Kılıç, 1995: 407)

Âşık Çelebi Mecdî'nin , Arapçada ve kasidede olgun, kuvvetli bir bilgi ve yeteneğe sahip olduğunu da belirtir:

"...inşâ-yı 'Arabîde dahı kâmindürkasâ'idde dahı yed -i tûlâsı ve bi'l-cümle fûn-ın-ı ma 'ârifde derece-i 'ulyâsı vardır." (Kılıç, 1995:407)

Çağdaş Âşık Çelebi tarafından ayrıca "benzersiz bir şâir, akranından üstün âlim, nesri kuvvetli bir münşî" (Kılıç, 1995: 407) olarak nitelendirilmiştir.

Âşık Çelebi'de bu durum:

" Şî'r dir şâ'irlerde nazîri az dimelidür ehl-i 'ilmün fâyiki ve akrânının makbûli ve kabûle lâyıkıdır." (Kılıç, 1995: 407) olarak kaydedilmiştir.

Gülşen-i Şu'arâsında Mecdî'nin evinde bir yıl kaldığını ifade eden Ahdî, Mecdî'nin nazma meyilli olduğunu, Anadolu şâirlerinin divanlarından yaptığı seçmelerle bir Camiu'n-Nezâ'ir meydana getirdiğini dile getirmiştir. Arapça, Farsça ve kasidede başarılı; Nevâyî'den haberdar olduğunu ifade etmiş, gazelde üslûbunun tatlı, çeşnidar, rengarenk, şirin, nefis; hayal dünyasının da renkli ve canlı olduğunu belirtmiştir:

"Ol güzîde-i merdüm-i efzâl bir mertebede nazma mâ'ildür ki ekser-i şu'arâ-yı Rûm'un tedâvinin cem' idüp matla'ların tertîb-i buhûr ri'ayet idüp Câmi'ü'n-nezâ'ir yazmış makbûl-i asâgîr ü ekâbir ve pesendide-i zurafâ vü şu'arâ olup meşhûr ve elsîne-i efvâhda mezkûrdur. El-hak mazmûn-ı gün-â-gün ve belâgat-meşhûn ile hâlâ bi-nazîr ve zebân-ı Fârisî ve Nevâyî'den bir derecede vâkıf u habîrdür ki tahrîre sığmaz ve kasâ'idde şu'arâ-yı fasîhü'l-kelem içre tâk ve tarz-ı gazelde bülegâ-yı belâgat-nizâm mâbeyninde ma'ânî-i hâs ile yegâne-i âfâk ol tûtî-i şekeristân-ı hoş-edânun ve bülbül-i gülîstân-ı bülend-edânun ebyât-ı ferah-fezâsı gâyetde şîrin ü nefis ve kelimât-ı dil- küşâsı elfâz-ı reng-â-reng ile rengîn ü selis ve tahayyülât ile muhayyel ü pür-mesel vâkı' olmuşdur." (Solmaz, 2005:510)

Mecdî'nin kendisi gibi Edirneli olan bu şâirlerden Emrî Çelebi'nin tesiri altında kaldığı kaynaklarda kaydedilmiştir. Bu tesiri altında kalma durumunun Âşık Çelebi'deki ifâdesi: "Edirne'den peydâ olmuş birkaç şâirdür ki eylükleri Emrî Çelebi'nün eser-i terbiyyeti ve te'sîr-i şeref-i sohbetidür." (Kılıç, 1995: 407) şeklindedir.

Tezkireciler bu tesiri altında kalma durumundan ve bazı şâirlerin şâir olarak yetişme durumundan bahsederlerken, buna gerek doğrudan gerek dolaylı olarak emeği geçmiş bazı isimler vermişlerdir. (Tolasa, 1973) Bu yolla biz, söz konusu şâirlerden birinin yetişme durumunu öğrenirken, dolaylı olarak bir başkasının da üstadlığına dair bilgi sahibi oluyoruz. (Tolasa, 1973)

16. yüzyıl Edirneli önemli şâirlerinden biri olan Emrî Çelebi, muamma sahasında üstad kabul edilmiş şâirlerdendir. Güzel ve zarif pek çok şiiri olmasına rağmen muamma üstadı ve muamma şâiri olarak tanınmıştır. (Saraç, 1973) Bu yüzyıl divan şiirinin kendini bulduğu, orijinal ürünler verdiği ve sonraki yüzyılları etkilediği bir devirdir. İşte Mecdî de kendisi gibi Edirneli bir şâir olan Emrî'den etkilenmiştir. Bu etkilenmeye örnek olarak tespit ettiğimiz bazı benzer beyitleri şunlardır.³

Emrî

Cefâya yüz tutup niçün sen ey mihr-i cihân-ârâ
İdersin pençe-i hurşîdi mağlûb-ı yed-i beyzâ
Emrî/G 23/1

Mecdî

Mahabbet burcı üstinde felek bir gök kebûterdür
Ana hûrşîd ile meh oldı iki beyze-i beyzâ
Mecdî/G 1/2

Emrî

Dil ehbinden tarîk-ı 'ışkda âh u figân gitmez
Ki râh-ı pür-mehâlikdür ceressüz kârvân gitmez
Emrî/G 216/1

Mecdî

Nefesden câm-ı tâsun çün sadâsı bir zamân gitmez
Anunçün yârdan dem ursalar dilden figân gitmez
Mecdî/G.37/ 1

Emrî

Bezmümüzde câmlardur bu tokuz mînâ bizüm
Kara yire dökdüğümüz cür'adur deryâ bizüm
Emrî/G.318/1

Mecdî

Sûzumuzdan düzedür mihr-i cihan-ârâ bizüm
Eşkimüzden katre-i kemter idi deryâ bizüm
Mecdî/G.62/1

Şâirlerin birbirlerinden etkilenmelerinden söz ederken Ahdî-Mecdî ilişkisine de bakmak gerekir. Ahdî, Gülşen-i Şu'arâsında Mecdî ile Edirne ve İstanbul'da görüştüğünü; hatta Mecdî'nin evinde bir yıl süreyle kaldığını ifâde etmiştir.⁴ Ömer Faruk Akün Ahdî maddesinde yazmış ise de, Ahdî'nin şâirliği üzerine bu zamana kadar yapılan tek derli toplu inceleme Prof. Dr. Hasibe Mazioğlu'na aittir. Prof. Dr. Hasibe Mazioğlu bu çalışmasında içerisinde otuz üç gazelin bulunduğu bir yazmadan hareketle Ahdî'nin hayatını ve şiirlerini değerlendirmiştir. Ahdî Anadolu'ya geldikten sonra Anadolu Türkçesi'ni öğrenmiş, Anadolu'da çeşitli meclislerde bulunmuş Fuzûlî, Âşık Çelebi, Ârifî (Rumelî), Bakî, Emrî, Fevrî, Firdevsî, Mecdî, Muhitî, Sanî, Vuslatî vs... gibi birçok şâire nazire yazmıştır. (Solmaz, 2005) Ahdî'nin aşağıdaki matla'larının Mecdî'nin matla'larına nazire olduğu Ahdî'nin tezkiresinde ifâde edilmiştir. (Mazioğlu, 1978-1979)

Mecdî

Sâkiyâ bir kasr-ı mînâ-fâmdur câm-ı şarâb
Kim çıkup başı kabâ kesb-i hevâ eyler habâb
Mecdî/G.8/1

Ahdî

Neylerem 'âlemde sâkî eyleyüp meyl-i şarâb
Câmdur destümde dağum penbesi anun habâb
Ahdî/G.1/5

Mecdî

Şâhid-i şevke zeberced tâcidur câm-ı şarâb
Laældür ana konulmuş sâkiyâ her bir habâb
Mecdî/G.7/1

Ahdî

Meclis-i şeh sahn-ı gülşen havzıdır câm-ı şarâb
Nâ -şükûfte goncedür konmuş ana her bir habâb
Ahdî/G.1/2

³ İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Ali Nihat Tarlan koleksiyonunda yer alan 34 Sü-Tarlan 59/1 de kayıtlı Mecmûa-i Eşâr'da yer alan Emrî ve Mecdî'nin bu şiirlerinin yanı sıra aynı redifli, vezinli şiirler ve şâirler peş peşe sıralanmıştır. Bu şiirler içerisinde Mecdî ile ortak redif ve vezinde şiirler yazmış diğer şâirler şunlardır: Ubeydî, Sâniî, kalmaz ve şems redifli şiirleri ile, Nev'î, Âgehî, Nihanî, Âşık gitmez redifli şiirleri ile, Rızâî, Emrî de çeşmüm redifli şiirleri ile Mecdî ile birarada yazılmış şâirlerdir. Bu şâirlerin tamamı Edirneli ve Mecdî ile aynı yüzyılda yaşamış isimlerdir.

16. yüzyılda yaşamış Edirneli şâirlerden Nev'î, Revânî ve Mecdî'nin birbirlerine nazire yazdıklarını Milli Kütüphanede yer alan bir şiir mecmuasından⁵

⁴ Süleyman SOLMAZ : a.g.t., s. 26: " Râkım-ı hurûf Edirne'de bir yıl mikdârı sa 'âdet-hanesinde mütemekkin olmuşdur ve İstanbul ve Bursa'da defe 'ât ile mülâkat idüp ekser-i zamân 'alâ-rugm-i zamânihi yârâna hem-dem ü hem-hâne olmuşdur."

⁵ Yz. A. 7981/1: 36a-36b

tespit etmiştik. İşte tespit ettiğimiz bu gazellerin matla‘ beyitleri şunlardır:

Nev‘î

Açıldı dil görünce câm-ı şarâb-ı nâbı
Bir nâ-şüküfte gonca san gördi âfitâbı

Nev‘î/G.492

Mecdî

Yüz bulalı o mehden zülfi ile nikâbı
Şehr ile ana kat kat çekdirdiler hicâbı

Mecdî/G.104

Revânî

Gün yüzine idelden teşbih âftâbı
Gökden uçurdu âhum ey mâh dü sehâbı

Revânî

Pervane Beg nazire mecmuasında, Mecdî'nin Selîkî'nin yir yir redifli gazeline nazire yazdığı belirtilmiştir⁶:

Selîkî

Tenümden okların zahmından aksa n'ola kan yir yir
Çiğer hûn olmuş idi yol bulup oldu revân yir yir

Şu taşlar kim bana urdun kodum sahrâ-yı sînemde
Okun irişdüğü menzilde olmağa nişân yir yir

Sirişküm yir komadı cûlara sahrâ-yı âlemde
Şikâyet itmeğe deryâya oldılar revân yir yir

Çemende lâleler sanman biten hâkinde ‘uşşâkın
Çıkar sûz-ı derûnından kızıl yaşıl duhân yir yir

Hat-ı sebz ü gül-i haddün gamı benzüm hazân itdi
Ger ölürsen bite hâkümde mîr-i ‘âşıkân yir yir

Yanup gök nâr-ı âhumdan kılupdur câ-be-câ ahker
Degül yıldızlar iy meh her gice olan ‘ıyân yir yir

Bükildi kâmetüm gamdan belâ bezmine çeng oldu
Selîkî her kalem bir savt-ıla eyler figân yir yir

Selîkî (145a)

Mecdî

Harâb-âbâd cismümde degüldür üstühân yir yir
O mihnet-hânedan bir kaç sûtün kıldı nişân [yir yir]

Sakındı çâr-sû-yı çarhı gice nâr-ı âhumdan

Olupdur seb‘a-i seyyâre ey meh pâsbân yir yir

Hayâlün ‘askeri kondı süvâr-ı sahn-ı dîdemde

Görinen sanma müjgânüm dikilmişdür sinân yir yir

Degüldür sûz-ı âh-ı ‘âşıkân kûy-ı nigâr üzre
Çekerler âsmâna ejder-i âteş-feşân yir yir

Degül müjgân-ı hûn-âlûd Mecdî eşk-i çeşmümde
Bitüpdür cûybâr üzre nihâl -i ergavân [yir yir]

Mecdî/G.20

Ubeydi ve Mecdî'nin yir yir redifli gazelleriyle Selîkî'ye nazire yazdıkları Pervane Bey nazire mecmuasında belirtilmişti. Milli Kütüphanede yer alan bir şiir mecmuasında⁷ tespit ettiğimiz Mecdî ve Ubeydî'nin alt alta yazılmış yir yir redifli beyitleri bu etkilenmeyi doğrular nitelikteydi. Aynı mecmuada Emrî, Vâlihî ve Mecdî'nin aynı vezinli beyitleri de bulunuyordu. Bu şiirlerin Emrî'ye nazire olarak yazılmış olduğu kanaatindeyiz. Bu beyitler şunlardır:

Ruhun bâğında düşmüş hûşe-i müşğîn zülfünden
O hâl-i müşğ bir dâne siyâh engûr-ı misketdür

Emrî G 158/2

Ben ol şâh-ı diyâr-ı ‘aşkum ey Mecdî ki başumda

Şerâr ile duhân-ı âh bir altunlu şeh-perdür

Mecdî G.28/5

Beni giryân iden fikr-i kıyâmetdür dimiş zâhid
İnanman ağladan anı firâk-ı kad-i dilberdür

Vâlihî

Mecdî'nin Kendi Sanatı Hakkındaki Düşünceleri

Divan şâirlerinin pek çoğu kasidelerinin fahiye bölümlerinde ve gazellerinin makta‘ beyitlerinde sanatlarını ele alırlar. Mecdî de bu geleneğin dışında kalmamıştır. Şâir, gazellerinin özellikle makta‘ beyitlerinde kendi şâirliğini ve şiirlerini övmeye çalışmıştır. İsmet Parmaksızoğlu'nun Türk Ansiklopedisi'nin Mecdî maddesinde ifade ettiği üzere Mecdî, şiir ve dîvan estetiği konularında kendisini “kemer-i tenvirim ile meşhûr-i rüzgâr oldum. Akranım ortasında fezâil-i ilmiye ile şöhet buldum. Gâh hâcegân-ı bâzâr-ı fezâile san‘at satardım, penç beyt gazellerim kuvvetiyle eshâb-i Hamse'yi bastırdım” gibi cümleler ile tanıtmıştır. Parmaksızoğlu (1983: 350)

⁶ Pervâne Beg Nazîre Mecmûası (2002). (Transkripsiyonlu ve Edisyon Kritikli Metin), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, (haz. Üzeyir BİLGİN), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul

⁷ 06 Hk 3840: 50a

Harun Tolasa'nın "Divan Şâirlerinin Kendi Şiirleri Üzerine Düşünce ve Değerlendirmeleri" adlı makalesinde ifâde ettiği üzere, beyitlerinde sanatlarını ele alan şâirlerin yaptığı değerlendirmelerde amaç kendi şiir ve şâirliklerini tanıtmaktır. Bu yolla bizler de şâirin, çağının şiir, şâir, sanat ve edebiyat konularındaki düşüncelerini, görüşlerini anlamış oluyoruz. (Tolasa, 1982) Aşağıdaki beyitlerde Mecdî'nin kendi sanatı hakkında yaptığı değerlendirmelerden birkaç örnek sunarak bu durumu göstermek istedik.

Mecdî aşağıda yer alan beytinde "Şiir kitabımın her sayfasını ateş böceğinin kanadından almasaydım, bu şiir kitabı biraraya gelmezdi" ifâdesiyle kendi şiirini ve şâirliğini övmüştür:

İtmesem per-i semenderden eğer evrâkını

Şiër-i âteş-bârı Mecdî cem' olup olmaz kitâb
G.7/5

GAZELLERİN DİL, ÜSLÛP ÖZELLİKLERİ

Mecdî'nin gazellerini genellikle "şühâne" ve "âşikâne" bir üslûpla kaleme aldığını tahmin etmekteyiz. Gazelerde atasözü ve deyimler irsal-i mesel sanatı yoluyla verilmeye çalışılmıştır. Anlatımı etkileyici biçimde aktarmak için, kullanılan teşbih

Seher bezm-i çemende jâle ile gonca-i hamrâ
Mey ile subha kalmış şîşedür ağzında bir elma
G.1/1

Bir başka beyitte de aşkı bir horozla benzetmiş, âşığın âhının aşk horozunun uykusunu kaçıracağını belirtmiştir:

Duhter-i rez/ asmanın kızı, şarap anlamına gelmektedir. Şarap kelimesinin duhter-i rez olarak kullanılması kasıtlıdır. Burada amaç, şarap ve kadın arasında bağlantı kurarak bu iki unsurun kötülüklerin anası-atası olduğu fikrini sunmaktır. Bu nedenle anası kelimesinin kullanılması tesadüfi değildir. Mecdî, içki ve kadından uzak durulması, onların meclise dahi yaklaştırılmaması gerektiği düşüncesini

Sana 'âşıklığımı halka dirin didüm ana
Be diye n'olsa gerek didi oradan dil-dâr
G.17/2

Hayli itiliği var bulduğum it gibi talar

Hele hırlı kudurası degül ancak ağyâr
G.17/4

Mecdiyâ döğmedi bu sûz-ı dile hiç kabâ

Diğer divan şâirleri gibi Mecdî de kendi şiirini inciyle mukayese etmiştir. Bunun örneği şu beyittir:
Kadr-i 'âli buldun ey Mecdî dūr-i nazmunla sen
Tab'-ı gevher-bârunun yanında batgındur sadef
G.44/5

Bu övgülere benzer diğer örnekler de şunlardır:
Sadef öykündüğüçün çeşm-i gevher-bâruma Mecdî
Takar lûlû-yi ter dendânlarını ağzına anun
G.53/5

Bir gizlü genc idi dilin yâr Mecdiyâ
Hâl-i siyeh o genc-i nihândan virür nişân
G.64/5
Şekl-i 'anber-feşân asdı sûtûr şî'rüme pür
Tıfl-ı ma' nâ yanavuz dilden ola Mecdî emîn
G.73/5

sanatı Mecdî'nin kimi beyitlerinde orjinal şekilde kullanılmıştır. İşte Mecdî'nin şiirlerinde yer alan bazı dikkat çeken teşbihler şunlardır:
Mecmuanın ilk gazelinin matla' beytinde kırmızı goncanın kırmızı şarapla dolu bir şişeye, goncanın üzerindeki çiğ tanesinin de şişenin ağzındaki elmaya benzetildiğini görüyoruz:

Çıkup bâm-ı sipihr üstünde gice âh-ı şeb-gîrüm
Horûs-ı 'aşkun uyhusun uçurmuş kuşkulandurmuş
G.42/4
Mecdî'nin bir başka orijinal beyiti de şudur:
Er isen alma anı bezmüñe kim olmuşdur
Duhter-i rez anası atası şer ü şûrun
G.45/4

dillendirmiştir. Hemcinslerine uyarı mahiyetinde olması dolayısıyla bu düşüncesini *er isen* şeklinde ifade etmiştir.

Mecdî'nin şiirlerinde Rumeli şâirlerine özgü çeşitli söyleyişlere rastlıyoruz. "ya, be, a be, bak a" gibi ifâde kalıplarıyla birlikte, günlük konuşma dilinde yer alan teklifsiz konuşma cümleciklerine de rastlıyoruz:

Yürü var per-i semenderden iden sirişkün

G.49/5

Göricek Mecdî bildi leblerünü
Didiler âferîn **be** 'ârif-i cân
G.66/5

Günlük konuşma dilinde karşı tarafa bir seslenme ifadesi olan “efendi, efendim” hitapları Rumeli şairlerinde görüldüğü gibi Mecdî'nin şu şiirlerinde de yer almıştır:

Kûyunda itleründür anı eğleyüp tutan
Mecdî ana **efendi** nice ‘izzet itmesün
G.69/5

Mecdî'nin gazellerinde kullandığı kimi kelimeler, Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini yansıtmaktadır. Örneğin: göreyin, olayın, yanavuz, bakmazlanmak.

Kimi beyitlerinde de eski Türkçe arkaik kelimelere rastlarız: yilmek, yenile, tolmak, ağmak...

Sevgiliye hitaben söylediği bazı gazellerinde günlük konuşma dilinin hâkimiyeti vardır:

Muztarib kılduk ne yirdüyüz ne gökde ebrveş
İlerüz derdünle dâ'im ra'dveş efgândayuz
G .40/3

Redd idersen eğer rakib-i segün
Olayın ben senün itün köpegün
G.46/1

Mecdî'nin bazı gazellerinde diğer divan şairlerinde de görüldüğü gibi dedim-dedi'li ve sohbet havasının sergilendiği beyitler vardır:

Kendimi bilmezim gamunla didüm
Bildüreyin seni sana didi yâr
G.15/2

Künc-i belâda gel bana hem-demlük it didüm
N'ola senünleyüz didi ol dem hayâl-i yâr
G. 25/2

Sevgilinin vefâsızlığı, cefâkarlığı samimi ve yalın bir dille ifade edilmiştir:

Aradum bulmadum kûyında yâri
Bulunmaz bir anun gibi cefâkâr
G.14/2

Kanum kurutdı hicr ile ‘unnâb-ı la' l-i yâr
Söylen tabibe kırı yire şerbet itmesün
G.69/4

Gazellerinde ikilemelere de yer veren Mecdî bu üslûbuyla dilini daha akıcı hale getirmiştir. Bu ikilemeler mısranın bazen başında bazen ortasında ve bazen de sonunda yer almıştır:

Dürlü dürlü renkler virdi ana mihrün senün
Olalı ey gonca-leb ‘âşık gül-i ra'nâ sana
G. 6/2

Ölürsem **kanlu kanlu** dağlarla
Biter kabrümde Mecdî şâh-ı gül-nâr
G.16/5

Şol güherler ki gözüm sakladı **mahzen mahzen**
Reh-i ‘aşkunda nisâr eyledi **dâmen dâmen**
G.79/1

Atasözleri ve Deyimler

Atasözleri:

Atalarımızın, uzun tecrübelerine dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştırarak ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş özlü sözlere atasözü denir. (Aksoy, 1988)

Mecdî'nin gazellerinde atasözleri çok azdır. Bu atasözlerinin kullanımlarında vezin gereği kelimelerin yerlerinin değiştiği veya kelimelerin arasına başka kelimeler katıldığı, Türkçe kelimeler yerine eş anlamlısı Arapça-Farsça kelimelerin ya da eski deyişlerin kullanıldığı görülmüştür:

Söyleyene bakma söyletene bak:
Esrâr-ı gamı söylese ney itme ta'accüb
Ko söyleyeni ey lebi mül söyledeni gör
G.21/3

Ateş olmayan yerden duman çıkmaz:
Dile geldikde şevk-i haddün eksik olmadı âhum
Belî 'âdet budur âteş yanan yerden duhân gitmez
G.37/3

Bugünün işini yarına bırakma:
Gün bu gündür Mecdîyâ koma bugünü yarına
Ol kıyâmet-kaddün aldanma sakın ferdâsına
G.85/5

Deyimler

Deyimler, atasözleri gibi ustaca düzenlenmiş sözlerdir. Bu sözlerin yapılışında dilin türlü olanaklarından ve çeşitli söz, anlam sanatlarından yararlanılmıştır. Her deyim hoş bir buluştur. Bir küçük söz dağarcığına koca bir âlem sığdırılmıştır. En uçucu kavramlar, en ince hayaller, en güzel benzetmeler, çeşit çeşit mecazlar ve söz ustalıkları bir deyim yapı harçları arasında parlar. (Aksoy, 1988)
Mecdî gazellerinde deyimlere oldukça fazla yer vermiştir. Bu deyimlerde yine atasözlerinde olduğu gibi kelimelerin yerlerinin değiştiği, kelimeler arasına başka kelimelerin katıldığı, Türkçe kelimeler yerine eş anlamlısı Arapça- Farsça kelimelerin ya da eski deyişlerin kullanıldığı görülmüştür:

Yüzüne (bir daha) bakmamak

İki gözüm olursa da **yüzüne bakmayam**

Görmezse hâk pâyını her kim ki tûtiyâ
G.5/3

Harf atmak

Harf atduğunu işidüp engüşti-i dil-bere
Yandı debr-i hâmeyi itdi dili kısa
G.5/4

Yerden göğe kadar (dek)

Çerh-i ser-gerdân-ı rehün için güneş ser-geştedür
'Âşık olmuş cümle yerden göğe âşinâ sana
G.6/4

Bu deyimlerin dışında tespit ettiğimiz diğer deyimler şunlardır:

Adım atmak	Derdinden inlemek	Kurban olmak
Ağza düşmek	Derya-dil olmak	Mat etmek
Ağzı var dili yok	Dil dökmek	Mest olmak
Ağzı dili yok	Dil uzatmak	Ne (kara) günlere kaldık
Ağzı sulanmak	Elde etmek	Ramak kalmak
Altını üstüne getirmek	El erişmek/ürmek	Sineye çekmek
Bağrına taş basmak	El üstünde tutmak	Suya salmak
Bahse girişmek	Gönül almak	Suyunu çıkmak
Baş açık	Gönülden çıkarmak	Uç vermek
Başdan ayağa	Gözünü açılmak	Yaka silmek
Baş (od) yakmak	Günü doğmak	Yanıp yakılmak
Baş kaldırmak	Kadehe konmak/ayağa binmek	Yaş dökmek
Başı göğe ermek	Kan ağlamak	Yüreğini oynatmak
Bir ayak önce(evvel)	Kan yutmak	Yüreğinin yaşı ermek
Cana can katmak	Kara yazılı	Yüzü kızarmak
Çoğu gitti azı kaldı	Kanunu kurutmak	Yüzü yere komak
Deli divane olmak	Kendini yitirmek	Yüz suyu dökmek
Dem vurmak	Kendi yağıyla kavrulmak	
	Kızılı çıkmak	

SONUÇ

Mecdî, âlim, bilge ve nâsir olmasının yanı sıra şiiir sahasında da oldukça başarılı, tezkirelerde adından övgüyle söz edilen bir isimdir.

Şiiirlerinde deyimlere, ikilemelere yer vermiş bazı beyitlerinde samimi ve içten söyleyişlerle halkın lisasına yaklaşılmaya çalışmıştır. Tezkirelerde de ifade edildiği gibi şiiirlerinde orjinal manalar yaratmakta ustadır. Şiiirlerinde yaşadığı coğrafyanın izlerini görmek mümkündür. Örneğin, Rumelili bir şair olmasından dolayı şiiirlerinde Rumeli söyleyişleri yer almıştır. Güzel söz söyleme ve yazma yeteneğine sahiptir. Genelde Edirneli ve çağdaşı olan isimlerle etkileşim halinde olmuştur. Emrî, Selikî ve Nev'î'den etkilenmiş; Ahdî, Revânî ve Valihî'yi etkilemiştir. Bu isimler dışında Ubeydî, Âşık Çelebi, Mesihî, Sâniî, Âgehî, Nihanî, Âşık, Rızâî, gibi şairlerle de etkileşim içerisinde olduğu çalışmamızın "Mecdî'nin Çağdaşı Şairler ile Etkileşimi" kısmında sunulmuştur. Gazellerinde yaşadığı yüzyıla ait gelenekler, inanışlar, davranışlar kısaca sosyal hayat unsurlarına yer vermiştir. Sonuç olarak Mecdî Mehmed Efendi, Divan Edebiyatı'nın önemli ve çok yönlü bir isimdir. Bu çalışma ile edebiyat ve kültür tarihimiz içerisinde gözardı edilemeyecek bir şahsiyet tanıtılmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA:

Kitaplar

Abdurrahman Hibri, (1999).Enisü'l-Müsâmirin, (haz.Ratip KAZANCIGİL), İstanbul

Ahdî. (2005). Gülşen-i Şu'arâ. (haz.Süleyman SOLMAZ). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı yay.

Aksoy, Ö.A. (1988). Atasözleri ve Deyimleri Sözlüğü, C. I-II, 7.bs., İstanbul : İnkılap Kitabevi yay.

Âşık Çelebi. (1995). Meşâ'irü's-Şu'arâ İnceleme-Tenkitleli Metin, (haz.Filiz KILIÇ), Basılmamış Doktora Tezi, GÜSBE, Ankara

Beyânî. (1997). Tezkiretü's- Şu'arâ. (haz.İbrahim KUTLUK), Ankara: TTK. yay.

Bursalı Mehmed Tahir. (1333). Osmanlı Müellifleri. (haz. A.Fikri YAVUZ- İsmail ÖZEN) İstanbul: Meral yay.

Canım, R. (1995). Edirne Şairleri. Ankara

Emrî Divanı. (2002). (haz.M.A.Yekta SARAÇ). İstanbul: Eren yay.

Gökyay, O.Ş. (1968). Katip Çelebi'den Seçmeler, İstanbul

Gelibolulu Mustafa Âli. (1994). Kühü'l- Ahbâr'ın Tezkire Kısmı, (haz.Mustafa İSEN), İnceleme Metin, Ankara

İpekten, H. (Vd.). (1988). Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Ankara

İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu C. 1.(1959)., İstanbul:M. E.B. yay.

Kılıç, F. (1998). XVII. Yüzyıl Tezkirelerinde Şair Ve Eser Üzerine Değerlendirmeler. Ankara: Akçağ yay.

Kınalızade Hasan Çelebi. (1999). Tezkiretü's-Şu'arâ İnceleme-Tenkitleli Metin. C.II.(haz. Aysun SUNGURHAN), Basılmamış Doktora Tezi GÜSBE. Ankara

Kurnaz, C. (1996). Hayâlî Bey Divanı Tahlili, İstanbul: MEB. yay.

Mecmûa, Millet Kütüphanesi Ali Emiri Efendi, Manzum, nr.398

Mecmûa-i Eşâr, Milli Kütüphane , 06 Hk 3840

Mecmûa-i Eşâr, Milli Kütüphane, Yz. A. 7981/1

- Mecmûa-i Eşâr, İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ali Nihat Tarlan Koleksiyonu, 34 Sü- Tarlan 59/1
- Mehmet Süreyya, (1317). Sicill-i Osmanî, C. IV/I, İstanbul: Sebil yay.
- Mermer, A. (vd.). (2006). Eski Türk Edebiyatına Giriş, Ankara: Akçağ yay.
- Muallim N. (1995)Lugat-ı Nâci. İstanbul: Çağrı yay.
- Necâti Bey Divanı. (2002). (haz. Ali Nihat Tarlan). Ankara :Akçağ yay.
- Nevèi-zâde Atâî. (1991). Şakâik-ı Nu'mâniyye ve zeylindeki şâirlerin biyografileri (Nev'i-zâde Atâî'nin Hadâ'ikul-Haka'ik zeyli), (haz.Nejat YETER), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, GÜSBE, Ankara
- Özcan, A. (1989). Şakâik-ı Nu'maniyye ve Zeyilleri. İstanbul: Çağrı yay.
- Pakalın, M. Z. (1971). Osmanlı Tarih Deyimleri ve Atasözleri Sözlüğü. İstanbul: Milli Eğitim yay.,C. 3
- Parlatır, İ. (2007). Osmanlı Türkçesi Sözlüğü. Ankara
- Pervane Beg Nazire Mecmûası (131b-164b). (2002). (Transkripsiyonlu ve Edisyon Kritikli Metin), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, (haz.Üzeyir BİLGİN), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul
- Peremeci, O.N.(1939). Edirne Tarihi. İstanbul
- Tolasa, H. (2002). Sehî, Lâtîfi ve Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. yüzyıl da Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi, Ankara: Akçağ yay.
- Unat, F.R. (1974). Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu. Ankara: TTK Basımevi

Makaleler

- Güngör, Z. (1997). Önemli Bir Bibliyografik Eser "Eş-şakaiku'n-Numaniyye", Diyanet İlmî Dergi, C. 33, S. 1: 107-120
- Mazıoğlu, H. ".(1978-1979). "Ahd-i Bağdâdi ve ŞiirleriTürk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten: 95-150
- Necatigil, B. (1945). "İstanbul Kütüphanelerinde al-şaka'ik al-nu'maniye tercüme ve zeyilleri", Türkiyat Mecmûası, C.VII-VIII: 136-168 .

- Tolasa, H. (1982)."Divan Şâirlerinin Kendi Şiirleri Üzerine Düşünce ve Değerlendirmeleri", Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, İzmir S. I: 15-46

Ansiklopedi Maddeleri

- Karahan, A. (1965). "Kırk Hadis" TDV. İslam Ansiklopedisi, 25: 467-470
- Özcan, A. (1965) ."Mecdî" . TDV. İslam Ansiklopedisi, 28: 228-229
- Özkırımlı, A. (1987). "Mecdî" Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, 3: 826
- Parmaksızoğlu, İ. (1983) "Mecdî" Türk Ansiklopedisi, 23: 350-351
- Uludağ, S. (1965). "Halvetiyye". TDV. İslam Ansiklopedisi, 15: 393-395

